

Nr 159.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående särskilt anslag för budgetåret 1949/50 till verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk; given Stockholms slott den 11 mars 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Josef Weijne.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1949.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Weijne, fråga om särskilt anslag för budgetåret 1949/50 till verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk.

Ur de å riksstaten uppförda tre förslagsanslagen till privatläroverk, avseende högre goss- och samskolor, högre flickskolor och enskilda mellanskolor, utgå för närvarande understöd till sammanlagt 21 dylika skolor med tillhoppa över 7 000 elever. I årets åttonde huvudtitel ha dessa anslag för budgetåret 1949/50 föreslagits uppförda med respektive 880 500 kronor,

278 900 kronor och 68 600 kronor, innebärande endast obetydliga förändringar i förhållande till medelsanvisningen för innevarande budgetår.

Privatläroverken utgöra otvivelaktigt ett viktigt komplement till de statliga och kommunala läroverken. Det relativt stora antal ungdomar, som där erhåller sin utbildning, skulle icke utan vidare kunna rymmas i nu existerande statliga och kommunala skolor. På vissa orter utgöra enskilda skolor alltjämt de enda högre skolorna; där skulle deras nedläggande eventuellt leda till upprättande av nya statliga eller kommunala skolor.

Flera av de privata läroverken lida av svag ekonomi. Detta har bland annat medfört, att lärarna vid dessa läroverk erhållit lägre löner än som ansetts skäliga vid statliga och kommunala läroverk. Det kan konstateras, att vid dessa skolor skett ett ombyte av lärarkrafter i en omfattning, som varit oläglig för verksamheten. Det må i detta sammanhang erinras, att från och med budgetåret 1946/47 å riksstaten anvisats ett anslag till särskilt lönetillägg åt lärare vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

I skrivelse den 14 februari 1949 har skolöverstyrelsen — under framhållande av privatläroverkens i allmänhet bekymmersamma ekonomiska läge, vilket icke möjliggjorde utbetalande av skäliga arvoden åt timlärarna — hemställt om ett särskilt anslag å 40 000 kronor för budgetåret 1949/50 till verksamheten vid dessa läroverk.

Överstyrelsen framhåller, att undervisningen på högstadiet vid privatläroverken till stor del bestrides av timlärare. Arvodet för denna undervisning uppgår i allmänhet till högst 315 kronor per veckotimme. Därtill kan komma särskild ersättning för rättning av skrivböcker och enskilda arbeten. Arvode jämte dylik ersättning understiger i genomsnitt avsevärt det arvode, som utgår till timlärare vid statsläroverken, vilket innevarande budgetår på högstadiet utgör 403 kronor och som, därest fråga är om undervisning utöver full tjänstgöring å egen tjänst, kan uppgå till högst 559 kronor för lektor och ordinarie adjunkt i 27 löneklassen (kung. 1947: 680 och 681, ändr. 1948: 568 och 569). Viss del av arvodet vid privatläroverken utgår av statsmedel. Sammanlagt torde dessa statliga tillskott i medeltal per veckotimme på högstadiet icke uppgå till 50 procent av nyssnämnda arvodesbelopp 403 kronor vid statsläroverken.

Överstyrelsen beräknar, att en höjning av timarvodena för läsåret 1949/50 till de arvodesbelopp, som gällde vid de allmänna läroverken under budgetåret 1947/48 (kungörelserna 1947: 680 och 681), d. v. s. högst 403 kronor, skulle draga en merkostnad av 125 000 kronor vid läroanstalterna i Stockholm och 40 000 kronor vid övriga statsunderstödda privatläroverk. En höjning till de enligt kungörelserna 1948: 568 och 569 gällande arvodesbeloppen skulle medföra en avsevärt större kostnad, enär ungefär en tredjedel av hela timundervisningen vid dessa privatläroverk bestrides av lärare, vilkas tjänsteställning vid den skola, där ordinarie anställning innehaves, där berättigar till ett timarvode av 559 kronor.

Överstyrelsen framhåller, att därest privatläroverken skola få möjlighet att anställa timlärare med tillräcklig kompetens, det synes nödvändigt att, i avbidan på en mer genomgripande lönereglering, provisoriskt höja timarvodena i varje fall till de belopp, som gällde vid de allmänna läroverken läsåret 1947/48.

Beträffande frågan, i vilken ordning kostnaden för denna arvodesförbättring bör bestridas, har överstyrelsen uttalat, att den ansäga höjningar av terminsavgifterna vid privatläroverken i princip icke önskvärda. Överstyrelsen har därför förordat, att de ökade kostnaderna helt bestridas av allmänna medel, varvid man syntes böra förutsätta att Stockholms stad bidroge med åtminstone en femtedel av det förutnämnda för Stockholmsläroverken beräknade beloppet av 125 000 kronor, d. v. s. 25 000 kronor.

Överstyrelsen har därefter gått närmare in på frågan om eventuella höjningar av terminsavgifterna och därvid anfört följande.

Om i nuvarande krisläge erforderligt statsbidrag, 100 000 kronor, icke skulle kunna påräknas, äro avgiftshöjningar ofrånkomliga. Skulle de ifrågavarande kostnaderna bestridas uteslutande av terminsavgiftsmedel, måste avgifterna emellertid vid vissa skolor höjas oproportionerligt mycket.

Terminsavgifterna äro olika stora icke endast inom olika klasser och ringar vid en och samma skola (med i allmänhet stigande skala) utan också skolorna sinsemellan. Vid en skola skulle terminsavgiftshöjningen, om den bleve lika stor i samtliga klasser och ringar, under nyssnämnda förutsättning beträffande utgiftsökningens bestridande variera mellan 10 och 30 procent av nu utgående belopp. Vid två skolor skulle den i genomsnitt uppgå till mer än 30 procent eller 60 kronor per termin och 120 kronor per läsår. Även om statens priskontrollnämnd skulle godkänna så kraftiga avgiftshöjningar, torde de vara alltför höga för att icke äventyra skolornas existens.

Överstyrelsen kan för sin del ej förorda större genomsnittlig terminsavgiftshöjning än 15 kronor. En sådan höjning synes kunna försvaras. De under de senaste tio åren beslutade höjningarna, inklusive kristillägg, äro nämligen relativt obetydliga, om man tar hänsyn till levnadskostnadsstegringen. Räknar man med samma lärjungeantal vid Stockholmsläroverken som under höstterminen 1948 eller 2 700, torde en höjning med 15 kronor vid dessa läroanstalter inbringa sammanlagt omkring 75 000 kronor ($2\,700 \times 2 \times 15 = 81\,000$; visst belopp måste beräknas för nedsättningar och befrielser). Denna höjning skulle uttryckt i procent betyda en ökning av nuvarande terminsavgiftsbelopp vid de sju ifrågavarande skolorna med lägst 4 högst 14 procent. De låga procenttalen gälla avgifter, som redan nu äro höga. Terminsavgiftshöjningen bör emellertid icke genomföras likformigt utan — med beaktande av att den genomsnittliga höjningen icke överstiger 15 kronor — avpassas efter nu utgående avgiftsbelopp och skolornas behov.

Höjning av avgifterna på sätt överstyrelsen enligt det föregående ansett sig kunna tillstyrka förutsätter, att skolorna erhålla ökade bidrag av allmänna medel. Överstyrelsen föreslår, att resten av det erforderliga beloppet, d. v. s. ($125\,000 - 75\,000 =$) 50 000 kronor bestrides med hälften av vardera staten och Stockholms stad.

Därest man vid de utom Stockholm belägna statsunderstödda privatläroverken räknar med att likaledes tre femtedelar av merkostnaderna (40 000 kronor) skola bestridas av terminsavgiftsmedel, torde statsbidrag med 15 000 kronor vara tillräckligt.

Överstyrelsen anför vidare, att det bör få ankomma på överstyrelsen att fördela det statsanslag, som kan komma att beviljas, till statsunderstödda privatläroverk i Stockholm och andra orter, där behov kan uppvisas. Granskning av skolornas ekonomiska förhållanden och beslut om avgifternas storlek borde därvid föregå anslagsfördelningen.

De i det föregående gjorda beräkningarna angå, såvitt avser läroanstalter i Stockholm, endast de privatläroverk, vilka åtnjuta understöd från förlagsanslagen till privatläroverken. Överstyrelsen utgår emellertid ifrån att även Franska skolan och Högländsskolan i Stockholm vid behov skola kunna komma i åtnjutande av bidrag i den mån de anslagna medlen icke behöva tagas i anspråk för de övriga skolorna i Stockholm.

Departementschefen. Såsom av den lämnade redogörelsen framgått har skolöverstyrelsen framlagt förslag om ett särskilt anslag för nästa budgetår till de statsunderstödda privatläroverken i syfte närmast att bereda dessa möjlighet till en viss höjning av arvoden å timplärarna vid dessa läroanstalter. Med hänsyn till ifrågasatt skolors i allmänhet svaga ekonomiska ställning har detta nämligen icke ansetts kunna ske med anlitande av skolornas egna resurser, för så vitt icke en avsevärd höjning av terminsavgifterna skulle vidtagas. Den ifrågasatta arvodesförbättringen, som endast syftar till en höjning av timarvodena till samma nivå, som vid de allmänna läroverken gällde intill den 1 juli 1948, har beräknats åsamka läroverken en merkostnad av sammanlagt 165 000 kronor, varav 125 000 kronor för Stockholmsläroverken och 40 000 kronor för övriga läroanstalter. Beträffande sättet för finansieringen av dessa kostnader har överstyrelsen ifrågasatt, i första hand, att dessa skulle helt bestridas av allmänna medel, varvid Stockholms stad förutsatts skola anvisa 25 000 kronor och staten 140 000 kronor, eller att, därest detta icke vore möjligt av statsfinansiella skäl, en höjning av terminsavgifterna med i genomsnitt 15 kronor per elev skulle ske, vilket beräknats inbringa omkring 100 000 kronor, varefter återstoden skulle bestridas av allmänna medel — från Stockholms stad 25 000 kronor och från staten 40 000 kronor.

Ehuru jag i likhet med överstyrelsen principiellt finner en höjning av terminsavgifterna vara en föga önskvärd utväg för att förbättra privatläroverkens ekonomiska förhållanden, anser jag det dock under nuvarande förhållanden försvarligt att i enlighet med vad överstyrelsen förordat räkna med en mindre dylik höjning. Med hänsyn till angelägenheten ur samhällets synpunkt av att ifrågasatt läroanstalter kunna i oförminskad omfattning fortsätta sin verksamhet anser jag mig böra föreslå, att ett särskilt

anslag av statsmedel å 40 000 kronor anvisas för nästa budgetår till verksamheten vid de statsunderstödda privatläroverken såsom bidrag till bestridande av de merkostnader, som kunna uppstå i anledning av överstyrelsens förslag. Enligt vad jag inhämtat torde det finnas anledning att räkna med att även Stockholms stad skall vara villig att lämna visst bidrag därtill.

Vad överstyrelsen anfört rörande fördelningen av anslaget har icke givit mig anledning till erinran.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till Särskilt bidrag till verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk för budgetåret 1949/50 anvisa ett anslag av 40 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Nyborg.
